

СТАНОВИЩЕ

От: проф. Александър Асенов Панов д. н.

Институт за литература при Българската академия на науките

Научна специалност –2.1. Филология, Теория и история на литературата

Относно: дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ по научна специалност 2.1. *Филология* Теория и история на литературата в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Автор на дисертационния труд: **Радея Николаева Гешева**, асистент в Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Тема на дисертационния труд: **Език и памет в проекта *Écriture féminine***
(романите на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте)

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД-38-121/22.02.2022 на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертантката е представила за обсъждане дисертационния си труд в катедра „Теория на литературата“ във факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“ съгласно чл.39 от ППЗРАСРБ. Разкриването на процедурата по защита на дисертационния труд е извършено на основание решение на *ФС* № 02/08.02.2022 г.

Дисертационният труд „Език и памет в проекта *Écriture féminine* (романите на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте)“, представен от Радея Гешева, обема 228 страници и се състои от Увод и три глави, а именно: Първа глава– Теоретични аспекти на женското писане; Втора глава–История на женското писане в Италия; Трета глава–Модуси на италианското женското писане; Заключение и Приложения. Всяка от главите интерпретира отделен аспект от общата тема на дисертацията. Изключение прави само първата глава, в която се представят основните етапи в развитието на феминизма по света и в Италия, съвременното състояние на изследванията, посветени на женското писане, в България, основните понятия, с които

изследването борови, както и някои основополагащи практики в женското писане, изясняващи основните за дисертацията проблеми като *присъствие, памет, език и тяло*. Тази глава е необходима за представяне на методологическия инструментариум, с който дисертантката работи в останалите две глави, посветени на проекта „женско писане“ в Италия през 20. век.

Целтанаизследването е дасенаправиобзорнаиталианскотоженскописане висторически и хронологичен план, като се открият основните характеристики за всеки от тях, при всяка вълна на феминизма. А актуалността и значимостта на проблема се определя от необходимостта да се преодолеят някои дефицити в изследванията на женското писане в страна като Италия, където този проблем не е поставян в центъра на интереса, за разлика от френскоезичното и англоезичното литературознание.

В първа глава на дисертацията са представени основните направления в световното движение „феминизъм“, разграничени по съдържателен и териториален принцип. Това се прави, за да може да се определи съответстващият на всяка от изследваните авторки методологически и идеологически контекст. След това се преминава към представяне на изследванията по въпроса в България. Според мен това представлява отклонение от основната задача на изследването, но явно докторантката е решила, че е нужно да се посочат приносите на българските представителки, както на феминизма, така и на изследователските практики по въпроса.

Основната част от първа глава е посветена на изясняване основните методологически подходи, с чиято помощ ще се изследва литературният материал. Тези подходи са представени главно от теорията на *употребата*, според възгледите на Джорджо Агамбен, и теорията на *присъствието*, представена от Ернесто де Martino, което дава основание на авторката да определи подхода си като интердисциплинарен – на границите между литература и философия, литература и социология, литература и антропология.

След това авторката представя основната опозиция при реализиране на феминистките практики, противопоставяйки две противоположни функции на жената в обществото – майчинството, от една страна, и ораторството – от друга. Прави задълбочен преглед на историческото развитие на проблема, започвайки от италианската ренесансова писателка Кристина Пизанска, за да стигне до вече избистрената и оформената като идеология позиция на Вирджиния Улф.

След това необходимо методологическо въведение, авторката преминава към очертаване на отделните фази, през които преминава проектът за женското писане в Италия. Водещата хипотеза е, че всяка от фазите на италианското женско писане се отличава с определено възприемане на тялото, което изразява основните идеи, характерни за всеки от изследваните три етапа. Именно чрез начина за възприемане на тялото и неговата социална функция се изграждат и специфичните публични образи на трите изследвани писателки. Разграничението се прави на база отношението между тялото и двете основни категории, през които е изследвано социалното въздействие на женското писане – *език* и *памет*. Така се стига до определяне същността на трите етапа в развитието на проекта, репрезентирани от трите най-арки писателски присъствия – *премълчаване*, *конфликт* и *утвърждаване*. Телата изискват употреба на подходящ език с оглед историческата памет на пола. Тя е специфична при мъжете и жените поради разликите в начина на възприятие на едни и същи събития, както и поради ограничеността на жената в достъпа до информация и до определени места.

Втората глава на дисертацията е посветена на историята на женското писане в Италия. Представени са първите стъпки при навлизането на жените в литературата, осъществени от авторки като Сибила Алерамо, Ада Негри и Матилде Серао. Най-съществен пробив в литературата обаче прави сардинската писателка Грация Деледа, Нобелов лауреат за 1926 г. Дисертацията предлага сравнителен прочит на нейния роман „Nostalgie“, преведен на български под заглавието „Тъгуващи души“, и романа на Габриеле д’Анунцио „Невинният“. Стига се до извода, че за първи път в италианската литература жената е показана не в типичния за традиционното мъжко общество образ на покорна и подчинена съпруга, готова да приеме всичко от страна на мъжа, а като бореща се за своето право и равнопоставеност личност, успяваща да покаже слабостта на мъжкото поведение, ръководещо се само от собствените желания и прищевки.

Следва представяне на трите вълни на феминизма в Италия. Започнал като социално движение за правото на жените да се образуват, то постепенно преминава към противопоставяне на милитаризма, разбран като неприемливо мъжко поведение. Това довежда и до появата на първите манифести, поставящи началото на организирано феминистко движение. Интересното е, че то започва не като типична социална идеология, а именно като литературно явление – един от първите манифести е на жените футуристки. Така се стига до налагането на първото значително женско присъствие в литературата на италианския феминизъм и една от трите писателки, обект на изследването – Наталия Гинзбург. Типична за този период е проявата на феминизма

като бунт и поява на желанието жената да заеме една типично мъжка роля. В своята „Реч за жените“, публикувана през 1948 г., писателката очертава основните проблеми, с които се сблъскват представителките на нежния пол в едно типично мъжко общество – изпълняване на периферни социални роли, липса на собствен език, непрекъснат страх и колебание. Именно този манифест дава началото и на втората вълна на феминизма, започнала след края на Втората световна война. Докато в предходната вълна борбата на жените е основно за права, сега се разглежда по-широка палитра от проблеми: работата, семейството, сексуалността и всички неравенства в обществото, равно заплащане на двата пола за една и съща работа. В областта на литературата основната цел на жените писателки е свързана с равни права при писането.

Протичането на втората вълна вече получава и по-организиран характер – женски дружества, интелектуални кръгове, периодични издания. Те са описани подробно в дисертацията, което дава възможност да се изгради разностранна и задълбочена представа за обществения контекст, в който протичат изследваните литературни явления. Като най-ярка проява на женското писане в този период се откроява творчеството на писателката Дача Мараини.

Третата вълна на феминизма според авторката започва през 90-те години на 20. век. По това време вече са решени основните проблеми на социалното присъствие на жените – равните права, икономическата и духовната независимост, правото на глас. Третата вълна се отличава с желание за предефиниране на целите. Жената освен уверена, свobodомислеща и силна трябва да е и сексуално освободена. Докато втората вълна се бори за постигането на колективни цели, третата вече набляга на индивидуалните. Това води до появата на множество поколенчески сблъсъци, включително и с представителите на феминизма от предходния период. Именно с утвърждаването на индивидуалните цели се свързва и водещата роля на романа като основен за този период от развитието на женското писане литературен жанр.

Третата глава от дисертацията проследява трите основни модуса на женското писане, чиито най-типични изразителки се явяват избраните от дисертантката три творчески позиции – тези на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте.

Първият модус, този на отсъствието, е представен от Наталия Гинзбург. Още при нея се забелязва тенденцията писането да се откъсне от конкретните житейски поводи и да се пише основно в резултат на съхраненото от паметта, като по този начин се обвърже със системата на езика. Все още обаче при нея идеите на феминизма се изразяват предимно с желанието жената да се изравни с мъжа и дори да заеме неговата роля както

в обществото, така и в писането. Тя сякаш иска да избяга от пола като предопределеност, но не може, тъй като е здраво закотвена в пристанището на паметта. Този извод е подкрепен с интерпретация на редица произведения на Гинзбург, в които се открояват мотивите за пола-памет и за предопределеността на жената. И все пак дисертантката заключава, че за това творчество ключова е ролята на езика, чрез който се изразява обществената позиция на човека – мъжка или женска.

Вторият модус, този на тревожността, е изразен в творчеството на Дача Мараини. За разлика от Наталия Гинзбург тя не се опитва да заеме мъжка позиция. Напротив, основният патос на своята обществена функция писателката вижда в утвърждаване именно на женското, което по онова време няма как да не се възприеме като бунт и провокация. Въпреки това обаче Мараини се обявява за пазителка на паметта, която се стреми да съхрани, а не да разруши вече съществуващото. Връзката с миналото трябва да се възстанови, за да се представи автентичната същност на женския Аз, да се загърби мълчанието, за да се даде възможност на гласа да прозвучи.

Третият модус е модусът на провокацията. Според дисертантката той най-добре е изразен в творчеството на Елене Феранте. В основата на нейната творческа позиция е отказът да се бори за място на литературния небосклон, да отсъства, да не воюва, а само да провокира. Защото основният сисъл на писането се крие в посланието на творбата, докато останалото е второстепенно.

Темата на дисертацията предполага познаването на изследвания от различен характер – философия, психология, литературна теория, литературна история, литературна критика. Авторката е посветила много време и усилия за проучване на литературата, което е дало отражение върху цялостната структура на изследването ѝ. То е информационно много богато и показва задълбочено разбиране на разработваните проблеми. В същото време изключително големият брой източници не може да не доведе и до фрагментиране на изложението, което често скача от тема в тема, без да изгражда необходимите логически връзки.

Основният научен принос на изследването е свързан с пресъздаването на цялостния облик на италианското женско писане, както и с изграждането на една историческа типология на различните негови етапи и модуси. Като допълнителен принос може да се отчете интерпретацията на три емблематични творчески присъствия в италианската литература.

Авторката е представила и пет научни публикации, свързани с темата на дисертацията, които спомагат за успешното разпространение и популяризиране на защитаваните научни тези и идеи.

Авторефератът е написан професионално, ясно и прегледно представя идеите, съдържащи се в изследването, и може да послужи като отправна точка за всеки, който се интересува от темата.

Заключение

В следствие на гореизложеното напълно убедено подкрепям предложението на Радея Николаева Гешева да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“.

26. 03. 2022 г.

София

Подпис:

Автор на становището: проф. Александър Панов д. н.